

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์พุทธวิธีในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตนเองของเด็กใน ต.แม่เมาะ จ.ลำปาง” เป็นการวิจัยแบบสหวิธีการ (Multiple Methodology) โดยการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการทำกิจกรรม เวิร์คช็อป (Workshop) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การประยุกต์พุทธวิธีในการสื่อสารกับเด็ก เพื่อการพัฒนาตนเอง มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาพุทธวิธีในการสื่อสารเพื่อการอบรมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 ศิลปวิธี มี 4 ประการ ได้แก่

- 1.1.1 สัมผัสสนทนา ให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยใจเหมือนตาเห็น
- 1.1.2 สมาทปนา ให้ผู้ฟังเห็นคล้ายตาม
- 1.1.3 สมุตเตชนา ระวังผู้ฟังให้อยากคิดอยากทำตามที่สอน
- 1.1.4 สัมปหังสนา ให้ผู้ฟังยอมเชื่อ ยอมรับทำรับปฏิบัติด้วยความเต็มใจ

1.2 กลวิธี มี 8 ประการ ได้แก่

- 1.2.1 รู้จักบุคคลที่จะสื่อสาร
- 1.2.2 เลือกธรรมะมาใช้ในการสื่อสารให้เหมาะกับบุคคล
- 1.2.3 สื่อสารจากรูปรธรรมไปหานามธรรม
- 1.2.4 สื่อสารจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก
- 1.2.5 สื่อสารจากสิ่งที่รู้อยู่แล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้
- 1.2.6 สื่อสารจากการเปรียบเทียบหรือด้วยอุปมาอุปไมย

1.2.7 สื่อสารด้วยอุปกรณ์การสอน

1.2.8 สื่อสารด้วยการทำตัวอย่างให้ดู

2. ศึกษาหลักอุดมคติ 5 ประการ ซึ่งประยุกต์จากหลักเบญจศีลเบญจธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานที่ชาวพุทธพึงกระทำ ได้แก่

- ความเมตตากรุณา
- ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ความรับผิดชอบในเรื่องของความสัมพันธ์
- การพูดและฟังอย่างมีสติ
- การบริโภคอย่างมีสติ

มาเป็นแนวทางในการจัดค่ายกิจกรรมสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาตนเองในครั้งนี้

3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ในที่นี้ได้แก่ การนำเอาพุทธวิธีมาประยุกต์เป็นเครื่องมือในการจัดรูปแบบกิจกรรมในการสื่อสารกับเด็กเพื่อการพัฒนาตนเอง ในลักษณะค่ายกิจกรรมสัมพันธ์ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากค่ายอื่นๆ เนื่องจากกิจกรรมจะมีความสอดคล้องกับพุทธวิธีในรูปแบบต่างๆ และมีการประเมินผลเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจทั้งก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม

4. จัดค่ายกิจกรรมสัมพันธ์ และทำการประเมินความรู้ความเข้าใจทั้งก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมในแต่ละฐานกิจกรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ทำวิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง ในระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนบ้านหางสูง ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง จำนวน 66 คน
2. โรงเรียนบ้านปงชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง จำนวน 34 คน

จำนวนดังกล่าวเป็นจำนวนของนักเรียนทั้งหมด ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ของทั้ง 2 โรงเรียนที่สามารถมาร่วมกิจกรรมค่ายสัมพันธ์ในครั้งนี้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัย ผู้ทำวิจัยจะทำการประเมินความรู้ความเข้าใจกลุ่มตัวอย่าง จากการสัมภาษณ์ทั้งก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมในแต่ละฐานกิจกรรม รวมทั้งสิ้น 5 ฐานกิจกรรม ได้แก่

- ฐานกิจกรรมที่ 1 ฐานความเมตตากรุณา
- ฐานกิจกรรมที่ 2 ฐานความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ฐานกิจกรรมที่ 3 ฐานความรับผิดชอบในเรื่องของความสัมพันธ์
- ฐานกิจกรรมที่ 4 ฐานการพูดและฟังอย่างมีสติ
- ฐานกิจกรรมที่ 5 ฐานการบริโภคอย่างมีสติ

นอกจากนี้จะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกภาพและเสียงโดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น กล้องถ่ายวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และ เทปคลาสเซ็ท เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกและกำหนดรูปแบบของกิจกรรมเพื่อใช้ในการสื่อสาร โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกแบ่งตามฐานกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. ฐานความเมตตากรุณา

ในฐานนี้ต้องการสะท้อนให้เด็กเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญอันเกิดจากการมีความเมตตากรุณา โดยการปกป้อง, ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์หรืออันตราย และไม่ทำร้ายชีวิตผู้อื่นโดยผู้วิจัยจะทำการเลือกรูปแบบกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มมีความปรารถนาดีที่จะช่วยเหลือเพื่อนให้พ้นจากอันตรายในสถานการณ์ต่างๆ ผ่านกิจกรรมปิดตาคลำทาง เพื่อวัดความเมตตากรุณาของเด็กแต่ละกลุ่มจากการทำกิจกรรมในฐานนี้

2. ฐานความเชื่อเพื่อพ่อแม่

ในฐานนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีความเชื่อเพื่อพ่อแม่ โดยจะทำการคัดเลือกรูปแบบกิจกรรมที่แสดงออกให้เห็นถึงการมีความเสียสละ การรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น และความมีน้ำใจ ผ่านกิจกรรมต่อของและกิจกรรมหย่แหย่ลงรู

3. ฐานความรับผิดชอบในเรื่องของความสัมพันธ์

ในฐานนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นในบทบาทต่างๆที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของลูก เพื่อน นักเรียน และคนรักที่ดี โดยจะทำการคัดเลือกกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีความรับผิดชอบต่อความสัมพันธ์ในบทบาทหน้าที่ต่างๆ และผลเสียที่เกิดจากการขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ได้อย่างชัดเจน ผ่านกิจกรรมขับรถและกิจกรรมการแสดงละครบทบาทสมมติเรื่อง "เรือนรักเรือนทาส"

4. ฐานการพูดและฟังอย่างมีสติ

ในฐานนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพูดและฟังอย่างมีสติรวมทั้งผลที่จะตามมาจากการพูดและฟังอย่างขาดสติ โดยจะเลือกรูปแบบกิจกรรมที่มีวิธีการสื่อสารเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลจากการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือฟังที่ขาดสติไม่ชัดเจนทำให้เกิดการบิดเบือนข้อมูลหรือสารที่ได้รับ จนเกิดผลเสียตามมาในภายหลัง เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจของเด็กจากการทำกิจกรรมในฐานนี้ ผ่านกิจกรรมกระซิบบอกต่อ, กิจกรรมฉีกกระดาษและกิจกรรมเล่านิทาน

5. ฐานการบริโภคอย่างมีสติ

ในฐานนี้ผู้วิจัยต้องการวัดความรู้ของเด็กเกี่ยวกับสารอาหารที่มีประโยชน์ทั้ง 5 หมู่ และความเข้าใจเกี่ยวกับมารยาทในการรับประทานอาหารที่ดี รวมทั้งคุณค่าของอาหารและการบริโภคอาหารที่มีสติว่าเป็นเช่นไร โดยจะทำการคัดเลือกรูปแบบของกิจกรรมที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับเนื้อหาดังกล่าว เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจของเด็กที่มีต่อการบริโภคอาหารอย่างมีสติในฐานนี้ ซึ่งได้แก่ กิจกรรมรู้คุณค่าอาหาร

ตารางแสดงการใช้พุทธวิธีในแต่ละฐานกิจกรรม

เนื่องจากพุทธวิธีในลักษณะศิลปะวิธีทั้ง 4 วิธี ผู้ทำวิจัยได้สอดแทรกเข้าไปในทุกกิจกรรมของการจัดทำค่ายกิจกรรมสัมพันธ์ในครั้งนี้เรียบร้อยแล้ว รวมทั้งพุทธวิธีในลักษณะกลวิธีข้อที่ 1 คือการรู้จักบุคคลที่จะทำการสื่อสารด้วย เนื่องจากผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นจังหวัดเดียวกันกับที่ผู้จัดทำอาศัยอยู่ และเลือกระดับชั้นเรียนที่ชัดเจน คือตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 นอกจากนี้ในส่วนของทางเลือกธรรมะมาใช้สื่อสารให้เหมาะกับบุคคล ผู้วิจัยได้เลือกนำหลักอุดมคติ 5 ประการที่พึงปฏิบัติมาเป็นแนวทางเนื่องจากเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่พัฒนามาจากหลักเบญจศีลเบญจธรรม ที่ชาวพุทธควรจะได้รับ การส่งเสริมตั้งแต่วัยเด็ก ดังนั้นในการประยุกต์พุทธวิธีมาเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมตามฐานกิจกรรม จะเลือกพิจารณาพุทธวิธีด้านกลวิธีในข้อ 3 – 8 แสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการนำพุทธวิธีมาเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมตามฐานกิจกรรมทั้ง 5 ฐานกิจกรรม

ฐานกิจกรรม	ฐานความเมตตากรุณา	ฐานความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	ฐานความรับผิดชอบในความสัมพันธ์	ฐานการพูดและฟังอย่างมีสติ	ฐานการบริโภคอย่างมีสติ
กิจกรรม พุทธวิธี	-ปิดศาลาลำทาง	-ต่อของ -แห่แห่ขลัง	-ขับรถ -ละครเรื่อง เรือนรักเรือน ทาส	-กระซิบบอกต่อ -ฉีกกระดาษ -เล่นิทาน	-รู้คุณค่าอาหาร
รู้จักบุคคลที่จะสื่อสารด้วย	/	/	/	/	/
เลือกธรรมะให้เหมาะกับบุคคล	/	/	/	/	/
รูปธรรมไปนามธรรม	/	/	/	/	/
เห็นได้ง่ายไปเห็นได้ยาก	/	/	/	/	/
รู้อยู่แล้วไปยังไม่รู้	/	/	/	/	/
เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย	/	/	/	/	/
ใช้อุปกรณ์	/	/	/	/	/
ทำตัวอย่างให้ดู	/	/	/	/	/

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ทำวิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนธันวาคม โดยการจัดค่ายกิจกรรม สัมพันธ์ ในวันที่ 2-3 ธันวาคม พ.ศ. 2549 รวมทั้งสิ้น 2 วัน 1 คืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่เก็บข้อมูลก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมในแต่ละฐานกิจกรรมแล้ว จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยประเมินความรู้ความเข้าใจที่มีต่อการพัฒนาตนเองจากการใช้พุทธวิธีเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทั้งก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม โดยการคิดเป็นค่าเฉลี่ย แล้วนำมาวิเคราะห์ว่าก่อนและหลังร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้และมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองตามหลักอุดมคติ 5 ประการที่พึงปฏิบัติ ซึ่งประยุกต์จากหลักเบญจศีลเบญจธรรม